

Sovet dövründə gənc şair və yazıçıları bir yerə cəmləşdirən müxtəlif ədəbi dərnekler, klublar fəaliyyət göstərirdi. Bu cür dərneklerde gənc yazarların ədəbi aləmin tanınmış simaları ilə görüşləri təşkil olunur, yeni yazılan nümunələr müzakirəyə çıxarılır, ədəbi-bədii gecələrin təşkili, ədəbiyyatşünaslıq və dilçiliyə, dünyada baş verən mühüm ədəbi proseslərə dair yenilikləri yaymaq, ədəbi simaları və onların sənət nümunələrini tanımaq, müxtəlif ədəbi janrlara maraq göstərən gənc yazarları şeir, hekayə və

ya şair ömrü ilə seçilibsə, o dərneklerde oxunan havalı şeirlər diller əzbəri olubsa, deməli, ədəbiyyatımızın inkişafında rolu olub. Bu gün ədəbi dərneklərə ehtiyac olub-olmamasına gəlincə, Ə.Qoşalı qeyd edir ki, ədəbi dərnekler bir otağa yığılmaq ortamından çıxıb, virtuallaşmış. Digər tərəfdən, ədəbi dərneklerin vere biləcəklərini başqa ünvanlarda, başqa ortamlarda əldə etmək imkanları çoxalıb. Həmçinin adına dərnek deyilsə də, deyilməsə də, formasından asılı olmayaraq, könül dostlarının bir araya gəlməsi həmişə olub, olacaq da: "Burada bir məqamı da demək istərdim: bizim "Birlik" dediyimiz quruma qardaş Türkiyədə "Dərnek" deyirlər - bu bir daha göstərir ki, adlandırma bir qədər şərti xarakter daşıyır, əsas mahiyyətdir".

YENİ FORMA TAPMAQ

Ədəbi dərnekler sahəsində Azər-

tant olduğunu, kimin sözsə sadiqliyini, kimin gop-kələk olduğunu dərnekler bizə anladı. O zaman adı dillərdən düşməyən, amma bu gün susmuş qələm adamlarını biz dərnekde, yaxud dərnekdən sonra çayxanada müzakirə edirdik. Hə, hə, o vaxt ədəbi çayxanalar vardı. Biz dərnekdən çıxıb "Azneft"dəki məşhur çayxanaya gələrdik, burada üzde olan və olmayan ədəbi simalarla görüşərdik, dərnekde deyilməyən, yaxud deyiləsi mümkün olmayanları burda deyirdik, eşidirdik".

Yazıçı həmin dərnekleri o səviyyədə bərpa etməyə ehtiyac görmür: "Sadəcə, bunun yeni formasını tapmaq olar. Məsələn, mənə BSU-dakı Yaradıcılıq fakültəsində dərnek deyilməyən, yaxud deyiləsi mümkün olmayanları burda deyirdik, eşidirdik".

Ədəbi dərnekler lazımdır mı?

Əsas fikirlərdən biri də belədir ki, bu cür yaradıcı birliklər bir otağa yığılmaq ortamından çıxaraq virtuallaşmış

məqalə yarışmaları vasitəsilə üzə çıxarmaq, onların əsərlərinin nəşrinə çalışmaq və s. istiqamətlər üzrə işlər həyata keçirilirdi.

Bu gün isə o tip dərneklerin fəaliyyəti, demək olar ki, hiss olunmur. "Müzakirə"mizin bezi iştirakçıları ədəbi dərneklerin əhəmiyyətindən danışaraq onların yenidən bərpa olunmasını istəsələr də, bəziləri müasir dövrdə virtual aləmin həmin dərnekleri əvəzlədiyi fikrindədirlər.

ƏSAS MAHIYYƏTDİR

"Ədəbi dərnekler daha çox İKT-nin çağdaş inkişaf dövründən öncələrin hadisəsiydi" desək, yanlışdır - deyən şair-publisist **Əkbər Qoşalının** fikrincə, yazarların öz dünyalarına dalması, fikir və təcrübə mübadiləsi etməsi, habelə gənc istedadların üzə çıxması, ustad sözü eşitməsi baxımından o dərneklerin yararı vardır: "Burada "öz dünyası" sözü-nü söz gəlişi işlətmədim - bu dərnekler rəsmiyyətdən müəyyən qədər qırağa çıxmaq yollarından biri idi həm də...". Yazarın sözlərinə görə, Azərbaycanda ədəbi dərnekler hələ XIX yüzildə, XX yüzilin başlanğıcında, sovet dönəmində, müstəqilliyin ilk illərində də mövcud olub. Son illər isə belə dərnekler qismən bölgələrdə qalıb: "Mən bu hal(lar)ı sosial şəbəkələrin yayılmasından, paytaxt ədəbi mühiti ilə bölgələrin daha uyumlu şəkildə qaynaq-qarıya bilmə imkanı, habelə fərqli axımlara məxsus yazarların bu fərqlilikləri daha çox sosial şəbəkələr və öz saytları üzərindən ictimailəşdirmələri ilə izah edərdim. Başqa bir məqam isə ədəbi dərneklerin havasının müstəqil ədəbi birliklərə daşınması ilə bağlıdır. İndi bir çox gənclərin ustad gözü ilə gördüyü ünlü ədiblərimiz, ədəbiyyatşünaslarımız da sosial şəbəkələrdən yararlanırlar. Məmməd İsmayıl, Barat Vüsal, Ramiz Qusarçaylı, Rüstəm Behrudı və b.-ləri ilə, habelə respublika xaricindəki yazarlarla fərqli ünvanlardan, günün fərqli saatlarında, fərqli ovqatlarda fikir alış-verişində olma fürsəti varkən, gənclər təbii ki, bu fürsəti qaçırmazlar". Ədəbi dərneklerin ədəbiyyatın inkişafındakı rolundan danışan yazar hesab edir ki, əgər ədəbi dərnekler haqqında araşdırmalar aparılıb, elmi əsərlər yazılıbsa, o ədəbi dərneklerde tanınmış şairlər sonralar doğrudan-doğru-

baycanda böyük ənənələr olduğunu bildiren yazıçı **Azad Qaradərəli** hesab edir ki, ədəbi dərnekler, əslində qədimlərdə olmuş ustad-şagird ənənəsinin davamı kimi idi. "Yaxud yüz-iki yüz il əvvəl Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ədəbi məclislərin (məsələn, "Divani-hikmət", "Beytüs-səfa", "Məclisi-üns", "Məclisi-fəramuşan" və sair) də bir növ davamı idi bu dərnekler. Mən bu dərneklerin bəzilərində iştirak etmişəm. Məsələn, ilk dəfə getdiyim dərnek 8-ci kilometr qəsəbəsindəki kitabxanada Qaçay Köçərli-nin apardığı dərnek idi. Onda mən institutdan kəsilmişdim, zavodda fəhlə işləyirdim və elə bu dərnekdən yazı-pozuya olan marağımı ciddiləşdirdim: anladım ki, mən şeir yazsa da, şairlik mənlilik deyil. İlk hekayəmi burda bəyənmişdim. Sonra Ağacavad Əlizadənin dərnekəyə gəldim, amma düz, burdan bir şey götürə bilmədim. Lap sonda Rəsul İsa İsmayılzadənin Bayılda apardığı dərnekde iştirak etdim və demək olar ki, burda əsl ciddi ədəbi diskussiyaların şahidi oldum. Və ən əsası da, İsa İsmayılzadə kimi bir dost qazandım". Ədəbi dərneklerin ilk növbədə ədəbi çevrələrini genişləndirdiyini deyən yazıçı bildirir ki, dərnekler onlara yaxşısını pisdən ayırmağı öyrədir: "Bir-birimizin yazılarını qorxmadan, çəkinmədən tənqid etməyi burda əxz etdik. Azərbaycan ədəbi mühitində gedən prosesləri, illüziyaları, şayiələri, həqiqətləri burda sərf-nəzər etdik. Kimin kimin ayağını qazdığını, niyə qazdığını, kimin əsl peşəkar, kimin dile-

təb açmaq olar, məsələn, Azərbaycan Ədəbi-Bədii universiteti, yaxud Azərbaycan Yazıçılar Universiteti və s. Yeni ad şərtidir, sadəcə, bunu etmək olar və ora həm Azərbaycanın aparıcı qələm adamlarını cəlb etmək ki, dərnek desinlər, həm də dünyanın, o cümlədən Rusiya və Türkiyənin görkəmli söz adamlarını qonaq sifəti ilə cəlb etmək olar. Təbii ki, bu bir xülyadır, mən bunun gerçəkləşmə biləcəyinə də şübhə etmirəm. Yeter ki, ürək, təpər və bir intibah duyğusu olsun adamda".

MÜNİB RƏQBƏT MÜHİTİ ÜÇÜN

"Əslində sovet dərnekleri sırf yaradıcı fəaliyyətlə məşğul deyildi. Bu dərnekler sənətə yeni gələn yaradıcı gənclərə siyasi yön vermək, onların azadlıqlarını özlərindən böyüklerin himayesi ilə əvəzləmək, yeri gələndə, onlarda daxili senzuranı bəri başdan yaratmaq üçün idi" - deyən şair **Aqşin Yenisey** bildirir ki, bütün totalitar sistemlərdə belə dərnekler olur: "Sovet sistemi dağıldandan sonra o dərnekler də dağıldı, ancaq onların yerində yeniləri yaranmadı, bəlkə də buna ehtiyac olmadı. Çünki ədəbi proses öz təbii inkişafını qorumaq üçün bu dərneklərə sığınmaq istəmədi". A.Yeniseyin fikrincə, bizim dərnek dediyimiz qurumlar dünya ədəbiyyatında "izmlər" kimi formalaşır. Yeni müxtəlif yaradıcı adamlar konkret bir ədəbi estetik ölçüləri ətrafında toplaşsalar və bu cür ədəbizmlər dün-

ya ədəbiyyatına xeyli qiymətli müəlliflər bəxş edib: "Məncə, bizdə də belə qruplaşmalara böyük ehtiyac var. Çünki belə ədəbi qruplaşmalar münbit rəqəbat mühiti yaradır".

ŞEİR YAZILMALI, MÜZAKİRƏ EDİLMƏLİ

Gənc şair Anar Məcidzadə son zamanlar belə dərneklerin fəaliyyəti ilə rastlaşmadığını təəssüflə bildirir: "Əslində gözəl olardı ki, sovet dövründə olduğu kimi, çağdaş dövrümüzə də ədəbiyyat, şeir dərnekleri olsun. Bu gün belə dərneklerin mövcud olmaması gənc yazarların yaradıcılığına (mənfəət mənada) təsirsiz ötürmüşdür. Şeir yazılmalı, müzakirə edilməli və oxucu kütləsinə təqdim edilməlidir. Amma bu gün necədir vəziyyət? Şeir yazılır və həmin dəqiqə müəllif tərəfindən sosial şəbəkələrdə paylaşılır. Bu, tanınmaq baxımından müsbət bir haldır, ancaq bunun mənfəət tərəfi də var. Sosial şəbəkədə yüzlərlə oxucuya təqdim olunan yaradıcılıq nümunəsi hansı səviyyədədir? Peşəkar ədəbiyyatçılar tərəfindən müzakirə ediləmi?" Yazarın fikrincə, bu gün gənc yazarlarla yaşlı nəsil ədəbiyyat xadimləri arasında ünsiyyət yoxdur: "Sovet dövründə belə bir ənənə mövcud olub ki, yaradıcılığa təzə başlayan gənc qələm sahibləri öz əsərlərini götürüb gələrdilər (uzaq rayonlarda yaşayanlar isə məktub vasitəsi ilə öz şeirlərini göndərirdilər) Yazıçılar Birliyinə. Orada görkəmli şairlərimiz və yazıçılarımız tərəfindən həmin əsərlər diqqətlə oxunur və gənclərə öz tövsiyələrini verirdilər. Amma inanın ki, bu gün hətta Bakıda yaşayıb-yaradan yazarların çoxu Yazıçılar Birliyinin ünvanını tanımır".

CANLI MÜZAKİRƏNİN ÖZ LƏZZƏTİ...

"Ədəbiyyatı olan xalqın ədəbi dərneklerinin olmasını labüd hesab edən yazar **Ülviyyə Heydərovanın** fikrincə, ədəbiyyatın inkişafında, tanınmasında ədəbi dərneklerin rolu əvəzsizdir: "Bildiyiniz kimi, hələ XIX əsrin ortalarında Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində ədəbi məclislər fəaliyyət göstərirdi ki, söz ustadları bir-birlərinin bədii inciləri ilə tanış olublar. Bu ədəbi mübadilələr onları illər sonra söz ustadlarına çevirib ki, onların yaratdıqları da xalqın dilində, ədəbiyyat dərslərindədir. Ötən əsrin 70-ci illərində ədəbi dərneklerin ünvanı müxtəlif ali təhsil ocaqları idi. Sevilməyən şairlər, məsələn, Nüsrət Kəsəmənli, Sabir Rüstəm-xanlı hələ tələbə ikən oxucuların qəlbine yol açmışdılar". 2008-ci ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin birgə təşkilatçılığı ilə Gənc Ədiblər Məktəbinin (GƏM) yaradıldığı bildirən yazarın sözlərinə görə, indi tanıdığımız, poeziyasını, nəsrini sevə-sevə oxuduğumuz gənc nəsil həmin məktəbin üzvləri olub: "Mən də GƏM-in ilk məzunlarından biriyəm. Yadımdadır ki, ayda bir və ya iki dəfə tanınmış yazıçı və şairlərlə görüşlər keçirilirdi. Hətta "Ulduz" jurnalının bir neçə sayı GƏM-in üzvlərinə həsr olunub. Bu da təbii ki, sevindirici idi. Qeyd edirəm ki, həmin dövrdə Kamal Abdullanın təşəbbüsü ilə Slavyan Universitetində Yaradıcılıq fakültəsi də fəaliyyətə başladı ki, istedadlı gənclərin üzə çıxmasında, onların bədii tənqidiyinin formalaşmasında mühüm rol oynadı. İndi deyə bilmərəm, universitetlərdə ədəbi dərnekler fəaliyyət göstərir, ya yox. Ancaq onu dəqiq bilərəm ki, sosial şəbəkələrdə ədəbiyyata dair qruplar bir növ ədəbi dərnekler rolunu oynayır". Yazarın fikrincə, bu gün gənc şairlər və ya nəsr nümayəndələri əsərlərini qruplarda yerləşdirirlər. Həmçinin şərhlərdə müzakirələr də olur: "Amma düşünürəm ki, canlı müzakirənin ayrı ləzzəti var. İnsanlar o zaman daha səmimi olurlar. Belə olan təqdirdə ədəbiyyat da öz səmimiyyətini saxlayır..."

Tərənə Məhərrəmov

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.